

УДК 378.091:37.011.3-051

МОДЕЛІ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ПОЧАТКОВИХ КЛАСІВ ДО ВИХОВНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Яремчук Н.Я., Михнюк Т.О.

Львівський національний університет імені Івана Франка

У статті здійснено аналіз основних моделей підготовки майбутніх учителів початкової школи до позаурочної, позакласної та позашкільної виховної діяльності, розкрито компоненти їх професійної підготовки. Запропоновані моделі побудовані на прогресивних інноваційних тенденціях і повинні відображати якісно нову освіту, яка виражає цілі формування особистості учителя і його професійної підготовки.

Ключові слова: модель, виховна діяльність, учитель початкових класів, майбутній учитель початкової школи.

Постановка проблеми. На шляху реформування загальної середньої освіти постає питання про те, яким повинен бути учитель нової генерації. В освітніх документах України, зокрема у концепції Нової української школи [7] та Законі «Про освіту» [1] спостерігаємо суттєві зміни до вимог у професійній підготовці й діяльності вчителя початкових класів, а отже повинна бути змінена й модель підготовки вчителя початкової школи.

Під моделлю підготовки розуміють „комплекс взаємопов'язаних елементів педагогічного процесу, які забезпечують формування у студентів якостей, знань, умінь та навичок для професійного виконання загальних і специфічних функцій” [11, с. 12]. Модель підготовки до виховної діяльності охоплює такі компоненти професійної підготовки: мета, педагогічні умови, особливості класичного університету; зміст і форми організації навчального процесу (аудиторна і позааудиторна діяльність); результативність підготовки (професійний розвиток учителя).

Аналіз основних досліджень і публікацій. Питанням професійної підготовки сучасного вчителя початкової школи України присвячені роботи А. Алексюка, В. Бондаря, І. Зязюна, Н. Кичук, О. Мороза, О. Савченко, Н. Яремчук та ін. Моделюванню педагогічної освіти свої праці присвятили А. Жваво, О. Глузман, Р. Підкурманна, В. Сазонов, Ю. Сухарников та ін. Розробці моделей учителів, зокрема учителів початкових класів, свої дослідження присвятили О. Кіліченко, І. Казанжи, Н. Кузьміна, М. Прокоф'єва, О. Отич, М. Скоробогатова, В. Сластенін, Л. Хомич та ін.

Мета статті полягає в аналізі моделей підготовки учителя початкових класів до виховної діяльності, які найбільше репрезентують сучасну систему освіти в умовах модернізації.

Виклад основного матеріалу. Під виховною педагогічною компетентністю ми розуміємо єдність теоретичної, практичної, особистісної готовності майбутніх педагогів до здійснення виховної діяльності з молодшими школярами. Поняття «готовність до виховної роботи» може конкретизуватись, коли йдеться про готовність до позакласної, позашкільної та позаурочної виховної роботи.

Обґрунтована дослідницею О. Отич модель творчої індивідуальності стала основою розроблення змісту й виявлення рушійних сил та механізмів її розвитку в майбутніх педагогів професійного навчання [9, с. 46-50]. Дана модель виховної діяльності вчителя початкових класів презентує структуру виховної діяльності, яка

охоплює мотиваційно-ціннісний, орієнтаційний, контрольний-регулюючий компоненти, а також підструктуру професійно-методичного досвіду вчителя, який включає професіоналізм його особи і його виховної діяльності [8, с. 9-10].

І. Казанжи визначає готовність до позаурочної виховної роботи з учнями як складне інтегроване поняття, що передбачає єдність теоретичної, практичної і морально-етичної підготовки майбутнього вчителя початкових класів до здійснення всіх видів виховної діяльності з учнями в позаурочний час, встановлення творчих зв'язків з різноманітними позашкільними закладами з питання виховання молодших школярів [3, с. 17]. Кінцевим результатом готовності студентів до позаурочної виховної роботи, на погляд І. Казанжи, є професійно-виховна компетентність, яка обіймає такі чинники (види компетенцій): когнітивно-виховний (у галузі теорії і методики виховного процесу, в галузі фахових предметів); конструктивно-виховний (в галузі процесів прогнозування, планування); регулятивно-оцінна компетенція (самооцінка своєї підготовленості, рівня вихованості, визначення шляхів професійного самовдосконалення). Когнітивно-виховна компетенція передбачає обізнаність студентів з питань сутності позаурочної виховної роботи, форм і методів позаурочної виховної роботи, напрямків позаурочної виховної роботи в початковій школі. Когнітивно-виховна компетенція включає вміння визначати напрямки позаурочної виховної роботи, уміння добирати форми і методи позаурочної виховної роботи в початковій школі, вміння добирати адекватні методики позаурочної виховної роботи. Конструктивно-виховна компетенція вчителя початкових класів означає насамперед обізнаність фахівців зі змістом і формами планування позаурочної виховної роботи, з видами виховних заходів (справ), розуміння сутності педагогічного спілкування у процесі позаурочної виховної діяльності. Включає вміння планувати позаурочну виховну роботу у складати сценарії, вміння аналізувати результати здійснюваної позаурочної виховної роботи, реалізувати заплановані позаурочні виховні заходи. Регулятивно-оцінна компетенція передбачає наявність відповідних ціннісних орієнтирів у майбутнього фахівця початкової школи, обізнаність з методиками самооцінками, самоаналізу, самоконтролю, прагнення до постійного професійного самовдосконалення вчителя-вихователя (самоосвіта, самовиховання, саморозвиток). Регулятивно-оцінна компетенція передбачає вміння адекватно

оцінювати свою виховну компетентність, вміння контролювати, критично аналізувати результати позаурочної виховної роботи з дітьми, вміння визначити шляхи професійного самовдосконалення, самовиховання [2, с. 93].

Отож, працюючи над створенням інструментальної моделі готовності майбутніх учителів до позаурочної виховної роботи, І. Казанжи виходить з розуміння педагогічної технології формування означеної готовності як сукупності динамічно пов'язаних компонентів (когнітивно-виховного, конструктивно-виховного, регулятивно-оцінного), взаємодія яких у загальному навчально-виховному процесі педагогічного вищого закладу освіти забезпечує постійний цілеспрямований та послідовний вплив на студентів різноманітних взаємопов'язаних, взаємодоповнюючих форм і методів роботи. Метою утворення такої моделі є формування в майбутніх фахівців відповідних знань, умінь та навичок, необхідних особистих якостей, що сприяють породженню важливої складової педагогічної майстерності – вміння здійснювати позаурочну виховну роботу [2, с. 95].

Модель підготовки майбутніх учителів початкової школи до виховної діяльності представлений у дослідженні О. Кіліченко, охоплює діагностичний, операційний і транспозиційний аспекти. Завдяки діагностичному аспекту визначаємо наявний стан підготовки до виховної діяльності, операційний аспект – система підготовки студентів до виховної діяльності з учнями молодшого шкільного віку. Транспозиційний аспект передбачає застосування студентами одержаних у закладі вищої освіти знань, умінь і навичок з організації педагогічної взаємодії в навчально-виховному процесі початкової школи під час практики і подальшої професійної діяльності [4, с. 12-13].

Підготовка студентів до виховної роботи з учнями повинна охоплювати в собі як формування певних компонентів психологічної структури особистості майбутнього вчителя, так і завоювання ним належної суми теоретичних знань та формування в нього відповідних професійних умінь та навичок. Безперечно, це не означає, за словами М.М. Фіцули, що підготовка повинна вестись за якимось планом. Вона має бути органічною складовою частиною навчально-виховного процесу педагогічного вищого навчального закладу [5, с. 41].

Учені (М.Г. Козак, М.М. Фіцула) наголошують, на які саме компоненти психологічної структури майбутнього вчителя необхідно звертати увагу при підготовці студента до виховної роботи. Насамперед, на спрямованість особистості, яка повинна включати в себе науковий світогляд, розумні потреби, оптимальну мотиваційну сферу й відповідні цілі та ідеали. Формування спрямованості особистості студента педагогічного навчального закладу повинно спиратися як на його інтелект, так і на емоційну та вольову сфери, щоб воно породжувало в нього ентузіазм і позитивні переживання, а також сприяло формуванню психологічної цілеспрямованості, наполегливості, готовності до подолання труднощів [5, с. 44].

Готовність майбутнього вчителя до виховної діяльності у школі, за Л.В. Кондрашовою, є багатомірною системою, що охоплює в єдності такі компоненти [6, с. 11]:

– мотиваційний (професійні установки, інтенси, прагнення займатися виховною роботою);

– орієнтаційний (ціннісно-професійні орієнтації, основою яких є професійна етика, професійно-педагогічні ідеали, погляди, принципи, переконання, готовність діяти відповідно до них);

– пізнавально-операційний (професійна спрямованість уваги, уявлень, сприймання, пам'яті, педагогічне мислення, педагогічні здібності, знання, дії, операції і заходи, необхідні для успішного здійснення професійної діяльності);

– емоційно-вольовий (почуття, вольові процеси, що забезпечують успішний перебіг і результативність діяльності педагога; емоційний тонус, емоційна сприйнятливність, цілеспрямованість, самовладання, наполегливість, ініціативність, рішучість, самостійність, самокритичність, самоконтроль);

– психофізіологічний (властивості і здібності, які забезпечують майбутньому вчителю початкових класів високу працездатність у виконанні виховуючих функцій, впевненість у своїх силах, прагнення наполегливо і до кінця доводити розпочату справу, здатність вільно керувати своєю поведінкою і поведінкою інших, професійна працездатність, активність і саморегулювання, врівноваженість і витримка);

– оцінний (самооцінка своєї професійної підготовки і відповідність процесу розв'язання професійних завдань оптимальним педагогічним зразкам).

Концептуальна модель психолого-педагогічної підготовки учителя початкових класів, розроблена Л. Хомич, охоплює наступні головні компоненти: *мету, функції, структуру, зміст, форми і методи, а також контроль*. Отож, рівень розробленості та взаємодії даних компонентів визначає ефективність підготовки фахівця.

Головною *метою* є забезпечення високого рівня якості підготовки майбутніх учителів, яка передбачає формування учителя-дослідника, здатного творчо вирішувати завдання навчально-виховної роботи з молодшими школярами.

У моделі *представлено такі функції*: інтеграційна (забезпечує цілісність педагогічного процесу у закладі вищої освіти, а саме: інтеграцію і диференціацію навчальних програм психолого-педагогічних курсів; єдність теоретичної і практичної підготовки; безперервність формування професійних знань, умінь і навичок у процесі навчальних занять, виконання наукової роботи і проходження педагогічної практики в школі), організуюча (забезпечує ефективну діяльність суб'єктів навчально-виховного процесу у вищій; передбачає здійснення планування педагогічного процесу і організацію самостійної діяльності студентів з метою оволодіння знаннями; створення умов для впровадження нових досягнень психолого-педагогічної науки в практику навчання; наукове обґрунтування навчального процесу), освітня (забезпечує перехід знань в стійкі переконання, практичні дії; передбачає інтеграцію навчання і виховання в межах педагогічного процесу; єдність забезпечується тісним взаємозв'язком самоосвіти, навчальних занять, науково-дослідної і практичної роботи студентів).

Зміст психолого-педагогічної підготовки майбутнього фахівця слід розглядати як комплекс, в основі якого знаходиться програмно-цільовий метод планування і управління процесом навчання, які повинні забезпечувати інтеграцію дисциплін

циклу і відображати сучасний рівень розвитку тієї або іншої науки, її специфіку. Розроблена концептуальна модель системи психолого-педагогічної підготовки вчителя початкових класів реалізується на трьох рівнях, зокрема в процесі учбово-пізнавальної діяльності студентів, під час науково-дослідної самостійної роботи і в процесі учбово-практичної діяльності в школі [10, с. 155-157].

Висновки. Розглянувши основні моделі підготовки вчителів до виховної діяльності, дійдемо ви-

сновку, що при моделюванні майбутніх вчителів початкової школи необхідно інтегрувати гуманістичну та громадянську позиції у професійні знання і уміння. Ця єдність і має відображати якісну нову освіту, яка виражає цілі формування особистості учителя і його професійної підготовки.

Окреслені моделі підготовки учителів початкових класів побудовані на прогресивних тенденціях, паростки яких вже з'явилися в практиці колективів передових закладів вищої освіти України.

Список літератури:

1. Закон України «Про освіту» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/go/2145-19>.
2. Казанжи І.В. Компетентнісний підхід у фаховій підготовці майбутніх учителів початкових класів / І.В. Казанжи // Педагогіка вищої та середньої школи. – 2012. – Вип. 36. – С. 92-97. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/PVSSh_2012_36_17.
3. Казанжи І.В. Підготовка майбутніх учителів початкових класів до позаурочної виховної роботи : автореф. дис... канд. пед. наук: 13.00.04 [Електронний ресурс] / І.В. Казанжи; Південноукр. держ. пед. ун-т ім. К.Д.Ушинського. – Одеса, 2002. – 20 с. – Режим доступу: http://www.nbuv.gov.ua/_scripts.
4. Кіліченко О.І. Підготовка майбутнього вчителя до педагогічної взаємодії з учнями молодшого шкільного віку: автореф. дис. ... канд. пед. наук: 13.00.04 / О.І. Кіліченко; Ін-т педагогіки і психології професійної освіти АПН України. – К., 1997. – 24 с.
5. Козак М.Г. Психолого-педагогічні основи підготовки студентів до виховної роботи в процесі навчання / М.Г. Козак, М.М. Фіцула // Підготовка студентів до виховної роботи в процесі навчання / За ред. М.М. Фіцули. – К.: Вища школа, 1982. – 181 с.
6. Кондрашова В. Морально-психологічна готовність студента до вчительської діяльності / В. Кондрашова. – К.: Вища школа, 1987. – 38 с.
7. Нова українська школа: простір освітніх можливостей / За заг. ред. М. Грищенка [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://mon.gov.ua/%D0%9D%D0%BE%D0%B2%D0%B8%D0%BD%D0%B8%202016/08/17/mon.pdf>.
8. Отич О.М. Підготовка вчителя початкових класів до виховної роботи в школі (на матеріалі пісенного фольклору): автореф. дис. ... канд. пед. наук: 13.00.04 / О.М. Отич; Ін-т пед. і псих. профес. освіти АПН України. – 1997. – 18 с.
9. Отич О.М. Мистецтво у системі розвитку творчої індивідуальності майбутнього педагога професійного навчання: теоретичний і методичний аспекти: монографія / О.М. Отич; за наук. ред. І.А. Зязюна. – Чернівці: Зелена Буковина, 2009. – 752 с.
10. Хомич Л.А. Система психолого-педагогической подготовки учителя начальных классов: дис. ... канд. пед. наук : 13.00.01 – заг. пед. та ист. пед. / Л.А. Хомич. – К., 1998. – 443 с.
11. Шквир О.Л. Підготовка майбутніх учителів початкової школи до класного керівництва: автореф. дис. ... канд. пед. наук: 13.00.04 / О.Л. Шквир; Житомирський держ. ун-т ім. Івана Франка. – Житомир, 2004. – 20 с.

Яремчук Н.Я., Михнюк Т.О.

Львовский национальный университет имени Ивана Франко

МОДЕЛИ ПОДГОТОВКИ БУДУЩИХ УЧИТЕЛЕЙ НАЧАЛЬНЫХ КЛАССОВ К ВОСПИТАТЕЛЬНОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ

Аннотация

В статье осуществлен анализ основных моделей подготовки будущих учителей начальной школы к внеурочной, внеклассной и внешкольной воспитательной деятельности, раскрыты компоненты их профессиональной подготовки. Предложенные модели построены на прогрессивных инновационных тенденциях и должны отражать качественно новое образование, которое выражает цели формирования личности учителя и его профессиональной подготовки.

Ключевые слова: модель, воспитательная деятельность, учитель начальных классов, будущий учитель начальной школы.

Yaremchuk N.Y., Mykhnyuk T.O.

Ivan Franko National University of Lviv

MODELS OF FUTURE TEACHER TRAINING FOR INITIAL CLASSES TO EDUCATIONAL ACTIVITY

Summary

This article deal with the analyzes the basic models of preparation the future teachers of primary school for extracurricular educational activities, the components of their professional training are revealed. The proposed models which are based on progressive innovative trends and should reflect a qualitatively new education, which expresses the goals of forming the teacher's personality and his professional training.

Keywords: model, educational activity, teacher of primary school, future teacher of primary school.